

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ТА ПРАВОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ В ЦИФРОВУ ЕПОХУ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 22 квітня 2026 року

Том 1

Одеса
2026

УДК 34:004:316.4(477)
С 70

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 8 від 23.04.2026 р.)*

За загальною редакцією академіка **С. В. Ківалова**

**С70 Соціально-політична та правова система України в цифрову епоху: сучасні виклики : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 22 квітня 2026 р.) / заг. ред. С. Ківалова ; НУ «Одес. юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2026. – Т. 1. – 704 с.
ISBN 978-617-8763-15-2**

Матеріали конференції узагальнюють результати наукових досліджень і практичних напрацювань учених, фахівців та представників професійних спільнот, виконаних в умовах воєнного часу та глибоких суспільних трансформацій.

У збірнику представлено широкий спектр наукових розвідок і практико-орієнтованих досліджень, що охоплюють актуальні проблеми публічного та приватного права, функціонування держави, судової та правоохоронної системи, а також трансформації суспільних процесів у цифрову епоху. Значну увагу приділено питанням адміністративного, фінансового, конституційного, міжнародного, морського та митного права, а також сучасним викликам у сфері кримінального права, кримінального процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності.

Окремі наукові секції присвячені проблемам удосконалення судоустрою, діяльності прокуратури, адвокатури та інших правоохоронних органів, розвитку трудового права і права соціального забезпечення, а також реформуванню цивільного, господарського, земельного, екологічного та енергетичного права. Збірник відображає також міждисциплінарний характер сучасних досліджень, охоплюючи питання філософії права, світових соціально-політичних процесів, соціології та психології, економіки та підприємництва в умовах війни і повоєнного відновлення. Важливе місце посідають дослідження у сфері інформаційних технологій, кібербезпеки, штучного інтелекту та математичного моделювання як ключових чинників забезпечення національної безпеки.

Крім того, у збірнику висвітлено проблематику педагогіки, лінгвістики права, перекладознавства, журналістики, фізичної та військової підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник розрахований на науковців, викладачів, здобувачів вищої освіти та практиків у галузях права, економіки, соціології, психології, політології, інформаційних технологій і суміжних дисциплін.

УДК 34:004:316.4(477)

Відповідальний за випуск професор **М. Р. Аракелян**

Матеріали видано в авторській редакції.

ISBN 978-617-8763-15-2

© НУ «Одеська юридична академія, 2026
© Автори статей, 2026

Hrebeniuk Dmytro

BETWEEN UNIVERSALISM AND FRAGMENTATION: THE EVOLUTION OF INTERNATIONAL HUMAN RIGHTS STANDARDS 225

Бугаєць Альона Сергіївна

ЦИФРОВІЗАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА. 228

Бондарюк Ольга Олегівна

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВИКРАДЕННЯ ДІТЕЙ У МІЖНАРОДНОМУ ТА НАЦІОНАЛЬНОМУ ПРАВІ. 230

Галат Владислав Ігорович

ЗАКОНОДАВЧА ЕВОЛЮЦІЯ СТАТТІ 25 КОНВЕНЦІЇ ООН ПРО МІЖНАРОДНУ КУПІВЛЮ-ПРОДАЖ ТОВАРІВ: ВІД ПРОЄКТУ ДО СУЧАСНОГО ФОРМУЛЮВАННЯ 234

Жакун Маргарита Юріївна

ВОЄННА ДИПЛОМАТІЯ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ. 237

Івахненко Єлизавета Олександрівна

СТАНОВЛЕННЯ НОРМАТИВНИХ ТА ІНСТИТУЦІЙНИХ ЗАСАД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЖІНОК В УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ У ХІХ – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ 241

Ковальчук Андрій Трохимович

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ ЗАХИСТУ КРИТИЧНОЇ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВІЙСЬКОВИХ ЗАГРОЗ 245

Омельченко Іван Ігорович

СТАНОВЛЕННЯ ПРИНЦИПУ ПРОПОРЦІЙНОСТІ В МІЖНАРОДНОМУ ГУМАНІТАРНОМУ ПРАВІ. 248

Островерхий Олександр Олександрович

ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НАЙВИЩОГО КЕРІВНИЦТВА ДЕРЖАВИ ЗА ЗЛОЧИН АГРЕСІЇ У ХХІ СТОЛІТТІ 251

Раздорозний Герман Юрійович

УЧАСТЬ АДВОКАТІВ У ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ 253

Редченко Ярослав Олександрович

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЦИФРОВИХ ВАЛЮТ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ. 255

Ругало Богдан Андрійович

ІШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ І МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННИХ ТА БЕЗПЕКОВИХ ВИКЛИКІВ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ 259

Самойлюк Дмитро Геннадійович

ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТУ ДОКАЗУВАННЯ В МІЖНАРОДНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ 262

Taylor Alla Valeriivna

UNIVERSAL PERIODIC REVIEW AS A MECHANISM FOR MONITORING HUMAN RIGHTS IN ISLAMIC STATES 265

Фасій Анастасія Володимирівна

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРИМУСОВОГО ЛІКУВАННЯ В УМОВАХ ГУМАНІТАРНИХ КРИЗ: КОНВЕРГЕНЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА ТА СТАНДАРТІВ ОХОРОНИ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я 268

Чернявський Марк Віталійович

ЦИФРОВІЗАЦІЯ МИРОТВОРЧИХ ОПЕРАЦІЙ ООН ЯК НОВИЙ ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ. 272

Ciornii Inesa

ANTARCTICA, HUMAN RIGHTS AND INTERNATIONAL LEGAL RESPONSIBILITY: UKRAINE'S LEGAL PERSPECTIVE FROM THE AKADEMIK VERNADSKY STATION 274

3. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (Протокол II), від 8 червня 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_200#Text.

4. Resolution 1373 (2001). Adopted by the Security Council at its 4385th meeting, on 28 September 2001. URL: [https://docs.un.org/en/s/res/1373\(2001\)](https://docs.un.org/en/s/res/1373(2001)).

5. Стратегічна концепція НАТО – 2022. Ухвалена главами держав і урядів на Мадридському саміті НАТО 29 червня 2022 року. URL: <https://www.nato.int/content/dam/nato/webready/documents/publications-and-reports/strategic-concepts/2022/290622-strategic-concept-ukr.pdf>.

6. European Programme for Critical Infrastructure Protection. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/european-programme-for-critical-infrastructure-protection.html>.

7. Council Directive 2008/114/EC of 8 December 2008 on the identification and designation of European critical infrastructures and the assessment of the need to improve their protection. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2008/114/oj/eng>.

Ключові слова: міжнародне співробітництво, критична енергетична інфраструктура, тероризм, міжнародне право, НАТО, ООН, ЄС.

Key words: international cooperation, critical energy infrastructure, protection against military threats, terrorism, international law, NATO, UN, EU.

Омельченко Іван Ігорович

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри міжнародного та європейського права*

СТАНОВЛЕННЯ ПРИНЦИПУ ПРОПОРЦІЙНОСТІ В МІЖНАРОДНОМУ ГУМАНІТАРНОМУ ПРАВІ

Принцип пропорційності є однією із найважливіших, але водночас складних правових норм у міжнародному гуманітарному праві. Його корені сягають ранніх спроб регулювати ведення війни, відображаючи стійке прагнення людства зменшити страждання, спричинені збройними конфліктами. З часом принцип пропорційності еволюціонував від моральної настанови до кодифікованої правової норми, що закріплена у договорах, звичаях міжнародного права та міжнародному кримінальному праві. Його розвиток відображає трансформацію способів ведення війни, правової філософії та гуманітарних пріоритетів, особливо в умовах сучасних конфліктів, де межа між комбатантами та цивільними часто розмивається.

Хоча сучасний принцип пропорційності формально не був закріплений у міжнародному праві до середини XX століття, його філософські передумови простежуються значно раніше. Ранні військові кодекси та посібники неявно ві-

дображали прагнення обмежити надмірні страждання під час війни. Наприклад, Кодекс Лібера 1863 року – запроваджений під час Громадянської війни у США – був одним із перших документів, який встановлював юридичні обмеження щодо застосування сили, підкреслюючи, що військова необхідність повинна враховувати гуманність та уникання непотрібних страждань [1, с. 217].

Пізніше Гаазькі конвенції 1899 і 1907 років розширили ці положення, регламентуючи засоби та методи ведення війни і підкреслюючи захист цивільного населення та майна. Хоча ці конвенції не містили прямого правила пропорційності, вони сприяли формуванню консенсусу щодо необхідності обмеження шкоди у конфлікті через міжнародні договори та звичаї [1, с. 218].

Перше явне закріплення принципу пропорційності як юридичної норми відбулося в статті 51(5)(b) Додаткового протоколу I до Женевських конвенцій 1949 року. Цей пункт забороняє атаки, які можуть спричинити випадкові «втрати життя серед цивільного населення, поранення цивільних осіб та шкоду цивільним об'єктам, або те й інше разом, які були б надмірними щодо конкретної і безпосередньої воєнної переваги, якої передбачається таким чином досягти». Це стало важливим кроком: пропорційність перестала бути лише етичним настановою та набула обов'язкового юридичного характеру [2].

Додатковий протокол I також містить загальні зобов'язання щодо запобіжних заходів при нападі (ст. 57), які зобов'язують командирів вживати всіх можливих заходів для уникнення або мінімізації випадкової шкоди цивільним. Разом ці положення формують сучасну правову основу застосування принципу пропорційності у збройних конфліктах [3].

Навіть для держав, які не приєдналися до Додаткового протоколу I, пропорційність визнається звичаєвою нормою міжнародного права. Дослідження Міжнародного комітету Червоного Хреста підтверджує, що правило пропорційності є універсально прийнятою нормою, яка застосовується у всіх видах збройних конфліктів завдяки постійній практиці держав та *opinio juris* – переконанню держав у правовій обов'язковості цієї норми [4, правило 14].

Принцип пропорційності отримав подальше закріплення в Римському Статуті Міжнародного кримінального суду (1998 р.), який криміналізує непропорційні атаки, що спричиняють надмірну шкоду цивільним як воєнні злочини. Згідно зі статтею 8(2)(b)(iv) Статуту, атаки, які очікувано спричиняють непропорційні цивільні втрати порівняно з військовою перевагою, вважаються міжнародним злочином [5].

Це підкреслює зростаюче значення принципу пропорційності та механізми відповідальності за його порушення.

Для розуміння її правового впливу пропорційність можна розкласти на три ключові елементи:

- *очікувана військова перевага*: оцінка пропорційності базується на конкретних, очікуваних та прямих військових перевагах, стратегічні або політичні вигоди не враховуються;

- *шкода цивільним та побічні втрати*: принцип визнає можливість випадкових втрат, але забороняє атаки, де шкода була б надмірною порівняно з військовою перевагою;
- *надмірність*: визначення надмірності потребує зважування невимірюваних цінностей, часто в умовах невизначеності та неповної інформації [6]. Це показує, наскільки складним є баланс між військовою необхідністю та гуманітарним захистом у сучасних конфліктах.

Незважаючи на формальну кодифікацію, пропорційність завжди була предметом інтерпретацій та дискусій. До прийняття ст. 51 Додаткового протоколу I багато коментаторів та військових практиків вважали масштабні бомбардування під час Другої світової війни сумісними з існуючими нормами війни, навіть за наявності значних цивільних втрат [7].

Принцип також формувався завдяки міжнародним експертним дискусіям і практиці держав. Наприклад, у 2016 році МКЧХ та Університет Лавалю організували експертну зустріч щодо застосування пропорційності у сучасних конфліктах, особливо в умовах урбанізованих зон. Ці дебати підкреслюють потребу у тлумаченні понять «надмірна шкода» та «пряма військова перевага» [8].

Отже, принцип пропорційності еволюціонував від морального обмеження до обов'язкової юридичної норми. Його закріплення у Додатковому протоколі I, визнання звичаєвим міжнародним правом та включення до Статуту Римського МКС демонструють зростаючу важливість балансу між військовими цілями та гуманітарним захистом. Однак сучасні виклики, включно з міськими боями, асиметричною війною та новими технологіями, продовжують перевіряти межі та тлумачення пропорційності, підкреслюючи необхідність подальших дискусій та розвитку міжнародного права.

Список використаних джерел:

1. Berchev D. The principle of proportionality in international humanitarian law: legal foundations and contemporary challenges. *Conference: Proceedings of the Annual University Scientific Conference*. Veliko Tarnovo: «V. Levski» National Military University Publishing Complex, 2025. Vol. 8. P. 217-228.
2. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text.
3. The Balancing Act: Understanding Proportionality in Armed Conflict. *Understanding IHL*. December 2, 2025. URL: <https://thelaw.institute/understanding-ihl/understanding-proportionality-armed-conflict/>.
4. Звичаєве міжнародне гуманітарне право. Норми. *Український часопис міжнародного права*. 2006. № 2. С. 7-16.
5. Римський Статут Міжнародного кримінального суду від 17 липня 1998 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text.

6. The principle of proportionality. One of the key principles of international humanitarian law. *The International Humanitarian Law Centre*. URL: <https://www.diakonia.se/ihl/resources/international-humanitarian-law/ihl-principle-proportionality/>

7. Rabkin J. Proportionality in Perspective: Historical Light on the Law of Armed Conflict. *Legal Studies*. 2015. Vol. 6. № 15-01. URL: https://www.law.gmu.edu/pubs/papers/l515_01

8. International Expert Meeting Report: The Principle of Proportionality. *International Committee of the Red Cross*. June 12, 2020. URL: <https://www.icrc.org/en/publication/4358-international-expert-meeting-report-principle-proportionality>

Ключові слова: принцип пропорційності, міжнародне гуманітарне право, військова перевага, збройні конфлікти.

Key words: principle of proportionality, international humanitarian law, military advantage, armed conflicts.

Острроверхий Олександр Олександрович
Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри міжнародного та європейського права

ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НАЙВИЩОГО КЕРІВНИЦТВА ДЕРЖАВИ ЗА ЗЛОЧИН АГРЕСІЇ У ХХІ СТОЛІТТІ

Злочин агресії належить до найтяжчих злочинів за міжнародним правом, адже саме агресія є передумовою інших міжнародних злочинів – воєнних злочинів, злочинів проти людяності та геноциду. Водночас притягнення до індивідуальної кримінальної відповідальності осіб, які займають найвищі державні посади й ухвалюють рішення про розв’язування агресивної війни, залишається однією з найскладніших проблем сучасного міжнародного кримінального права [1, с. 204].

Правову основу відповідальності за злочин агресії закладено ще Нюрнберзьким трибуналом 1945–1946 рр., який кваліфікував планування та ведення агресивної війни як «злочин проти миру». Проте впродовж наступних десятиліть ця норма залишалася декларативною: Римський статут Міжнародного кримінального суду (МКС) 1998 року спочатку не містив операційного визначення злочину агресії. Лише у 2010 році на Кампальській конференції до Статуту внесено поправки, що набрали чинності у 2018 році, закріпивши визначення злочину та умови здійснення юрисдикції МКС [2].

Відповідно до статті 8bis Римського статуту, злочин агресії – це планування, підготовка, ініціювання або здійснення особою, яка здатна реально контролювати або спрямовувати політичні чи військові дії держави, акту агресії. Таким чином, суб’єктом цього злочину може бути виключно особа із «leadership